

II

DE LA MONARQUIA FEDERAL A L'ESPANYA CASTELLANA

A la mort de Carles II els afrancesats de la Cort de Madrid, ajudats per la pressió que exerceix França, assoleixen que el duc d'Anjou esdevingui rei de Castella i sigui també reconegut, com a monarca, als països de la Corona d'Aragó.

Els catalans, malgrat estar convençuts que no els convé d'entronitzar a la península Ibèrica la dinastia francesa, pressionats per Madrid i amenaçats per França, la qual manté un poderós exèrcit al Rosselló, s'avenen a acceptar Felip d'Anjou com a comte de Barcelona. Comprenen que els és impossible de resistir-s'hi; els caldria lluitar en dos fronts contra enemics massa poderosos. L'accepten, doncs; però, malgrat que assoleixen mantenir les prerrogatives i els privilegis que els atorguen les Constitucions i altres drets vigents al Principat i que fins i tot en les Corts celebrades a Barcelona entre l'any 1701 i el 1702 obtenen noves prerrogatives, no solament es mantenen en estat d'alerta, sinó que accentuen llur desconfiança; no acaben de veure clar que el duc d'Anjou pugui ésser la mena de monarca que necessita el Principat. Sense cap mena de dubte, Feliu de la Penya parlava per boca de l'elit mercantil catalana, els interessos de la qual, en aquell moment, coincidien amb els del poble català en general, quan escrivia que tot el que s'havia aconseguit en les Corts del 1701 no era més que la «norma i el model per a quan arribés el que desitjaven»,¹ o sigui per a quan vingués l'arxiduc Carles d'Àustria, el qual convertirien en Carles III.

Felip d'Anjou (Felip V) era «el rei que els castellans havien cridat».² En canvi, l'arxiduc Carles serà el rei que els catalans, ells mateixos, s'hauran donat. «Tinc davant meu Catalunya adorant el petit sobirà que ella s'ha fet», comenta el mariscal Tessé.³

¹Vegeu pàg. 248.

²Ibid., pàg. 247.

³Carta a Torcy, cit. ALFRED BAUDRILLART: Philippe V et la Cour de France I, París 1890, pàg. 249.

Felip d'Anjou, malgrat haver-se plegat a totes les exigències dels catalans, no deixa de ser un rei francès. I encara és viu el recel envers França, enemiga tradicional de Catalunya. En les últimes guerres, fins i tot quan en la Guerra dels Segadors intervingué com a aliada, es va comportar amb molt pocs miraments. Felip d'Anjou, a més, pel fet de ser francès, vinculat per tant als interessos de la casa regnant a França, mai no estaria predisposat a sostenir la reivindicació catalana del Rosselló, Conflent i Vallespir; i la seva Cort continuaria essent la de Madrid. Contràriament, l'arxiduc Carles combatria França, recuperaria els territoris catalans del nord del Pirineu, i la seva Cort seria catalana.

El duc d'Anjou encarnava el centralisme francès; l'arxiduc Carles, en canvi, era el representant de l'imperialisme descentralitzat, l'imperialisme que, en certa manera, coincidia amb la tradició catalana. Amb l'arxiduc, Catalunya enrobustiria la seva personalitat i podria exercir alguna mena d'hegemonia en les Espanyes.

També cal tenir en compte que, en optar per l'arxiduc Carles, Catalunya actuava compenetrada amb els regnes hispànics de la Corona d'Aragó - Aragó, València i Balears- i amb els de l'expansió mediterrània -Sardenya, Nàpols, Sicília-, amb els quals s'estrenyen de nou, solidàriament, els llaços.

Tot feia preveure un èxit rotund. L'aliança militar concertada, d'igual a igual, entre el Principat i Anglaterra, acabava de donar als catalans la seguretat de l'obtenció del triomf. La palpable decadència de Castella feia preveure que no tenien res d'utòpic els plans de l'oligarquia mercantil catalana, que, des de feia temps, es preparava per a una nova expansió comercial i la veia molt més factible amb l'entronització de l'arxiduc Carles. Ja en plena guerra, la creació de la Companyia Nova de Gibraltar (1709), destinada a comerciar directament amb Amèrica, significarà que estan a punt de realitzar-se alguns dels seus projectes més cobejats. Però es presenten nous factors, imprevisibles, i tot allò que semblava que havia estat planejat molt assenyadament, arrossegà els catalans a un autèntic desastre. Un d'aquests factors consisteix en l'excessiva cobdícia i intransigència de les potències aliades de Catalunya quan es presenta l'oportunitat de negociar una pau victoriosa. L'altre, en la mort prematura de l'emperador d'Àustria, el qual succeeix l'arxiduc Carles. Però potser el més important és la reacció inesperada del poble castellà, que s'aixeca en bloc i lluita tenaçment al costat de Felip V.

Igual que la Guerra dels Segadors, la Guerra de Successió no és una guerra separatista. No es pot separar allò que no està unit, i Catalunya era un país lliure que comptava amb uns organismes estatals propis i amb unes Constitucions que regulaven la seva vida política.

Ni en l'una ni en l'altra guerra, no es tracta de separar, sinó, simplement, de preservar unes institucions i unes lleis que estaven amenaçades. Si el 1640 Catalunya deixa de reconèixer l'autoritat del seu monarca, no és pas perquè aquest monarca sigui alhora rei de Castella, sinó perquè, dominada la seva Cort per l'oligarquia castellana, aquesta oligarquia, amb el beneplàcit del rei, pretén el domini, la colonització, de Catalunya. En deixar de reconèixer com a seu un monarca que ha mancat al jurament de respectar i defensar les Constitucions i altres drets de Catalunya, que ha trencat el *pacte* contret amb el Principat, els catalans executen una acció que està en consonància amb les seves lleis; canvien, simplement, un monarca per un altre monarca. Catalunya no cometia un acte de separació, precisament perquè ja estava constituïda en estat lliure i, per tant, no depenia de cap altre país; l'acció que va emprendre amb la Guerra dels Segadors no era per desfer-se del jou d'una altra nació, sinó per evitar de caure-hi.

Amb la Guerra de Successió s'esdevé quelcom de semblant: la repudiació de Felip d'Anjou i la proclamació de Carles d'Àustria com a monarca s'esdevé perquè els catalans creuen que l'arxiduc ofereix més garanties per a la preservació de la sobirania nacional catalana; però ara entra un nou element en les intencions dels catalans: no sols pretenen preservar i enfortir la seva llibertat, sinó que volen alhora donar una estructura més definida i, al mateix temps, més àgil, a una monarquia que no és la d'una sola nació, sinó la de diferents nacions. En contra de l'oligarquia de Castella -els interessos de la qual ara coincideixen amb els de la monarquia francesa-, que volia assolir una Espanya, amb un sol rei i una sola llei, la qual estaria al servei dels seus interessos privats, Catalunya pretén de fer viable la fórmula d'unes Espanyes lliurement confederades, inspirades en la tradició democràtica de la Corona d'Aragó. Després, quan els catalans veuran que aquesta fórmula no reïx, pensaran en la possibilitat d'organitzar de nou la Corona d'Aragó amb un monarca diferent del de Castella. Quan això tampoc no és possible, s'intentarà, com el 1640, erigir Catalunya en República; però sempre, alhora que lluiten per llur llibertat, els catalans estan convençuts de lluitar també per la llibertat de tots els pobles peninsulars. En aquest aspecte, són ben eloqüents les paraules de Ferrer i Ciges, que ens diu que «els Ministres Castellans, «tiranitzen els indefensos pobles de Castella» i, valent-se de «falsos pretextos», inculquen «perniciosos màximes en aquells ànims ignorants i senzills a fi de mantenir-los en la seva dura dominació»; i afegeix:

«Dignes són de compassió els pobles enganyats de Castella, i en general tot Espanya, per l'ambició, vanitat i cobdícia dels ministres passats que, com sangoneres afamades, han xuclat amb la seva ignorant conducta la sang dels senzills pobles.»

I, encara, en un altre paràgraf afirma que en la Barcelona que resisteix als exèrcits franco-espanyols del duc d'Anjou resideix, «no solament la llibertat de la Corona d'Aragó, sinó la de molts regnes i províncies».⁴

Antoni Comas, en el volum IV de la *Història de la Literatura Catalana*, desenterra un romanç «Elogis deguts al sereníssim senyor don Enric, langrave d'Assia, príncep Darmstad»⁵ en el qual trobem com la muse popular coincideix amb el criteri dels dirigents. En aquest romanç, s'incita el «Principat il·lustre» a ajuntar a les seves proeses la de tornar a Espanya.

«la llibertat que ha perduda,
deslliurant-la de la França.»

Els catalans creuen que el triomf del duc d'Anjou significarà la consolidació de l'absolutisme: el triomf de l'oligarquia castellana que, aplicant arreu les lleis de Castella, pot imposar tributs d'acord amb les seves conveniències i obligar els ciutadans a incorporar-se a l'exèrcit de S.M. El triomf del duc d'Anjou i, per tant, la imposició de les lleis de Castella signifiquen la submissió de la burgesia i de les classes populars als grans latifundistes castellanoandalusos. El triomf de l'Arxiduc, en canvi, vol dir que el poder quedarà controlat per l'oligarquia mercantil catalana, els interessos de la qual coincidien amb les llibertats i els privilegis establerts en les Constitucions i altres drets de Catalunya. I si, per aquest camí, algun dia s'arribés a realitzar la fórmula d'un rei i una llei, la llei que s'establiria no podria ser cap més que la del Principat de Catalunya.

A continuació, a *Fets i documents*, junt amb fragments del curiós diari d'un pagès de Santa Susanna, Francesc Gelat, que va relatant els episodis de la Guerra de Successió (d'alguns d'aquests episodis, n'és testimoni ocular), transcriu paràgrafs dels documents que m'ha semblat que expressen més

⁴Vegeu més endavant, pàg.

⁵Col·lecció de la Biblioteca Popular de la Caixa de Pensions de Mataró, procedent de l'antiga Casa Baró, de Mataró.

fidelment el criteri dels dirigents antifilipistes; aquests documents que he triat són: *Anales de Cataluña* (1709) de Feliu de la Penya, els discursos de Nicolau Sanjoan i de Ferrer i Ciges en la sessió del Braç Militar del 5 de juliol del 1713, el text de la resolució votada pel Braç Militar, l'endemà; el comunicat de la Generalitat, del dia 1 del mateix mes; el *Despertador de Catalunya* (1713); la resposta de Pau Tomeu a l'almirall Ducasse (1714); la *Carta escrita per lo fervorós zel d'un verdader cathalà* (1714).⁶

Tal com ja ens havien fet notar diferents textos del segle XVII, Feliu de la Penya, en els *Anales de Cataluña*, escriu que els castellans van poder posar els peus a fora de la Península per primera vegada l'any 1480, gràcies a l'esforç de la Corona d'Aragó; «siempre ha debido mucho Castilla a nuestros reyes y a la Nación Catalana», ens diu, i que Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, «enfrenó a los Príncipes Otomanos y Egipcios, aseguró a Cataluña para Cataluña, a Castilla para sí misma, aunque siempre, desde este tiempo, ha querido dilatarse». Feliu de la Penya també fa l'apologia de les antigues glòries catalanes, apologia que, al mateix temps, és un cant a la llibertat. Es queixa dels monarques de la casa d'Àustria, els quals acusa d'haver perjudicat Catalunya. Troba, però, atenuants en llur conducta: la culpa fou dels qui rodejaven el rei, una gent que tenia antipatia a Catalunya. Malgrat tot, fa notar, ara els oligarques castellans menen la lluita contra la casa d'Àustria, que els havia afavorits, mentre que els catalans la defensen.⁷

La posició de Nicolau de Sanjoan i els qui el secunden és, en certa manera, comparable a la del bisbe Pau Duran l'any 1640: «Quan la força manca, és cosa natural de considerar la impossibilitat de resistir al poder», ens diu. Les lleis fonamentals de la pàtria donen als catalans el dret de defensar-se, però ara ja no és possible la defensa, per manca de mitjans; el sacrifici, el dolor, resultarien eixorcs; la resistència, en aquest cas, seria un acte inhumà. «La nostra pàtria es troba entre Castella i França», això és el que fa impossible la defensa armada de Catalunya; cal, doncs, negociar la pau amb el duc d'Anjou per tal que, reconeixent-lo de nou com a sobirà seu, el Principat pugui mantenir les seves institucions i les seves lleis. A diferència, però, de Pau Duran, que, l'any 1640, parlava de submissió abans d'intentar la defensa, Sanjoan vol entaular negociacions després de

⁶Cal que tinguem en compte que, de la gran quantitat d'opuscles i pasquins que foren editats durant la Guerra de Successió a favor del punt de vista català, n'ha arribat ben poca cosa a nosaltres. No son gaires els documents que van poder escapar després del 1714 a la destrucció ordenada per les autoritats d'ocupació francoespanyoles.

⁷Vegeu pàg.

vuit anys de guerra, i quan Catalunya, abandonada dels seus aliats, s'ha d'enfrontar, tota sola, als exèrcits coalitzats de França i Espanya.⁸

Ferrer i Ciges replicà a Nicolau de Sanjoan que Catalunya, d'ençà de la invasió dels moros, mai no s'havia trobat en una situació tan greu. I, igual que els catalans que l'any 1640 eren partidaris de defensar amb les armes a la mà les lleis i les institucions catalanes, Ferrer i Ciges incita els seus compatriotes a imitar els avantpassats, «que amb les seves constants fatigues i sang van establir la nostra Nació lliure, franca i gloriosa». Els enemics són poderosíssims. És molt difícil d'oposar-los resistència, però no intentar-ho és «elegir el mitjà de subjectar-se a la dura esclavitud que volen imposar-nos els nostres enemics; és injuriar la nostra Nació, degenerant dels nostres predecessors». També es refereix als orígens de la nació catalana i a l'origen de les seves lleis; igual que els teoritzadors de la Guerra dels Segadors, posa en relleu el passat gloriós de Catalunya i, com, ells, fa ressaltar d'una manera especial l'expedició dels almogàvers a Grècia. Explica que, si Catalunya va admetre el duc d'Anjou com a comte de Barcelona, fou perquè es trobava coaccionada pel potent exèrcit que França havia situat al Rosselló; els francesos pressionaven Catalunya «ajudats en els seus dissenys per la desmesurada ambició dels ministres castellans». Després de denunciar les infraccions de les lleis del Principat durant l'època que el duc d'Anjou fou comte de Barcelona, recalca que aquests mateixos ministres castellans «tiranitzen els indefensos pobles de Castella» i se serveixen de «falsos pretextos» per a «imprimir perniciosos màximes en aquells ànims ignorants i senzills a fi de mantenir-los en una dura dominació».

L'oligarquia de Castella, per tal de poder tenir sota seu el poble castellà, li inculca sentiments d'odi i d'antipatia contra Catalunya. A continuació, Ferrer i Ciges es refereix a l'aixecament dels *comuneros*:

«Si la Nació Castellana carregués la consideració sobre els seus infortunis, veuria que en les discòrdies civils que van eclipsar del tot la seva llibertat en la desgraciada batalla de Villalar, el 23 d'abril del 1520, els catalans no hi van tenir més part que la de compadir-los i sentir llàstima per llur desgràcia.»

I, més endavant, en manifestar, com ja hem vist, que són dignes de compassió els enganyats pobles de Castella, afirma:

⁸Vegeu pàg.

«Es tan antiga com depravada la malícia que han anat alimentant els ministres castellans en els ànims d'aquella dòcil Nació, per tal que, dissipades les seves discòrdies, els nacionals tinguessin més a l'abast de la mà el poder despòtic, proposant-los facilíssims pretextos per a fer naturalesa de l'odi.»

Com alguns dels catalans que es queixaven en el segle XVII, Ferrer i Ciges acusa Ferran el Catòlic d'haver estat un dels culpables dels «infortunis» de Catalunya. Un dels principals greuges en contra d'ell és haver tolerat que la Corona d'Aragó fos exclosa de la colonització d'Amèrica. Fa notar com, des del regnat de Carles I, els castellans han ocupat els arquebisbats i bisbats del Principat i dels altres estats de la Corona d'Aragó; «però -en canvi- no consta que cap català hagi ocupat aquests o semblants càrrecs a Castella». Demana que tothom posi els seus béns al servei de la pàtria:

«La necessitat fa comuns els béns, segons la llei natural, i, en el cas present, la necessitat de conservar la llibertat fa comuns els havers com fa comuns els avantatges, oposant-nos fins a mantenir les nostres forces.»
Cal resistir, si no, els catalans contemporanis d'ell serien els primers que deixarien d'ésser lliures:

«¿Qui, doncs, es podrà persuadir que, en un sol dia, volguem consentir que s'entronitzi sobre els catalans la vanitat i la violència castellana, per fer-los servir amb la mateixa ignomínia amb què, segons ens diuen les històries castellanques, feien servir els indis, després de subjectar-los i reduir-los al seu domini?»

Més val morir lluitant:

«Que s'acabi la Nació amb glòria, ja que val més un gloriós final que tolerar les extorsions i violències que no van practicar els moros.»⁹

El *Despertador de Catalunya* comença justificant el fet d'haver estat reconegut l'arxiduc Carles com a rei. Igual que en altres documents, se'n diu que el jurament prestat al duc d'Anjou no era vàlid: no va ésser «just, legal i lliure». Es recalca que el duc d'Anjou va ésser jurat com a comte de Barcelona a causa de coacció, i parla de les Constitucions que fan lliures els catalans des del temps dels gots. Trobem, també ací, les elogioses referències a la Catalunya de l'Edat Mitjana, a l'expansió pel Mediterrani a

⁹Vegeu pàg 258.- Val la pena de tenir en compte la coincidència d'alguns comentaris de Ferrer i Ciges, amb el que hom pot llegir a *Secrets Públics*, Pedra de toch, i que he transcrit a les pàgines precedents, pàg. 193-203.

l'heroisme dels catalans. Són recordades, un cop més les paraules de Martí l'Humà. Catalunya, amb les seves Constitucions i altres Drets, representa la llibertat i la justícia; Castella, amb les seves lleis, la injustícia i l'esclavatge. Hom fa notar que, si bé és veritat que a Catalunya «conforme en les demés parts del món», els nobles tenen notables avantatges, no és menys cert que, gràcies a les lleis del Principat, tots els ciutadans gaudeixen d'innombrables privilegis, no usuals en altres nacions. Molts d'aquests privilegis, bastants, dels quals són enumerats en el text del despertador, es perdrien irremissiblement si Catalunya fos incorporada a Castella. En aquest cas, els catalans quedarien «reduïts a termes d'esclavitud, com bé ho expressa una vella Castellana que, amb jocós ditxo, explicà lo que eren les gabelles de Castella, puix passant lo Sereníssim. Sr. Rei Don Felip IV per davant la porta de sa casa, veient que no s'alçava i que continuava a filar, reprenent-la de poc respectuosa a la Magestat, respongué: Senyor, tot lo temps que gastaria en cortesies me faria falta per a guanyar lo que tinc menester per pagar los Quints, Alcabales i demés drets a V.M., que importen crescuda quantitat, sobre no tenir més béns que la Filosa.»¹⁰

Entre totes aquestes consideracions, apareix en el *Despertador de Catalunya* un nou concepte, aplicat explícitament a la coordinació de les diverses nacionalitats hispàniques: el del federalisme. Més d'un cop, en aquest document, es fa referència a «les lleis fonamentals i federals d'Espanya».

Manllevant els mots a Ciceró, el *Despertador de Catalunya* ens recorda:

«Sols són prudents i savis els qui atenen a l'honra de sa Nació, s'estimen més patir amb pocs per la conveniència de molts que, seguint l'opinió d'aquests, perdre lo que és convenient a tots.»

I acaba fent una crida general per a la defensa armada del Principat:

«Amem a nostra Exma. i Fidelíssima Pàtria; atengam a nostres preciosos béns i apreciables privilegis; despreciem los interessos, los fruits, les hisendes, que ara ens dolen; atengam a la posteritat que clamarà justament queixosa si la deixem infamement esclava (...) Contemplem que els cossos són mortals, però la glòria, l'honra i, crèdits de Catalunya deuen ser eterns. (...) Desperteu-vos, desperteu-vos, catalans adormits (...) no sepul-teu vostra

¹⁰Vegeu [pàg. 263 nota 13](#) a peu de pàgina, sobre un impost extraordinari posat per Felip V als castellans.

Honra, vostres Lleis i la Llibertat de vostra amada Pàtria a la negra obscuritat d'una perpètua deplorable esclavitud.»¹¹

Finalment, tant el que diu Pau Tomeu com el que podem llegir en la *Carta escrita per lo zel d'un fervorós Català*, podríem resumir-ho amb els mots que, recentment, el poble cubà ha usat com a lema de la seva lluita: «Pàtria o mort!»¹²

¹¹Vegeu pàg.

¹²Vegeu pàg 270.- Segons Sanpere i Miquel, quan, el 9 de juliol del 1713, els diputats anaven a reunir-se en Junta de Braços, el poble els aclamava, pels carrers, als crits de «Privilegis o mort!», enmig d'un gran entusiasme (Fin de la Nación Catalana, pàg. 165).

FETS I DOCUMENTS:

DE LA SUCCESSIÓ DE CARLES II A L'ABOLICIÓ DE L'ESTAT CATALÀ (1701-1714)

1701

*Felip d'Anjou -Felip V de Castella- jura les Constitucions i altres Drets de Catalunya el dia 12 d'octubre. Jurat com a monarca pels catalans, com a comte de Barcelona serà Felip IV. Les Corts catalanes que presideix a Barcelona es prolonguen fins al 14 de gener de l'any següent. Malgrat la tensió que es produeix en certs moments, els diputats assoleixen que sigui acceptada pel rei l'aprovació de noves Constitucions favorables als interessos del Principat; la més important consisteix en l'anada anyal a Amèrica de dos vaixells catalans; hauran, però, de tocar el port de Sevilla i unir-se a la flota castellana.

1702

*Àustria, Anglaterra i Holanda han format la Gran Aliança per impedir que el duc Felip d'Anjou sigui rei d'Espanya. Com a conseqüència, declaren la guerra a França i Espanya.- Existeix una constant tibantor entre la Cort de Felip V i els representants de les institucions catalanes; sovint, el virrei infringeix les Constitucions del Principat.- Apareixen un manifest i una Carta exhortatòria del príncep de Darmstadt, el qual, en nom de l'emperador Leopold d'Àustria i del seu fill Carles, manifesta el dret d'aquest a la successió de Carles II.- 26 d'agost: desembarcament dels aliats a les costes d'Andalusia; al cap de poc temps, però, hauran de reembarcar.- El virrei de Catalunya ha començat a prendre mesures contra els sospitosos de ser partidaris de l'arxiduc Carles. Alguns catalans són empresonats, d'altres exiliats.

1703

*Portugal entra en la *Gran Aliança*.- A Viena, la *Gran Aliança* reconeix l'arxiduc Carles com a rei de les Espanyes.- Ni la Generalitat de Catalunya ni el Consell de Cent no s'avenen a aprovar una declaració a favor de la Casa de França que caldria adjuntar al testament de Carles II.

1704

*6 de març del 1704: l'arxiduc Carles d'Àustria arriba a Lisboa.- Alguns sacerdots catalans no diuen, durant les misses, l'oració *Et famulos* i, si la diuen, ometen el nom de Felip.- 7 de maig: l'armada dels aliats es presenta davant Barcelona, amb el príncep de Darmstadt a bord, però amb poques forces; no assoleix entrar a la ciutat. S'endureix la repressió del virrei contra els catalans que creu que són partidaris de l'arxiduc Carles: n'hi ha d'empresonats, d'altres són exiliats, i alguns, condemnats a mort i penjats.- 2 d'agost, l'armada anglesa, amb la col·laboració d'alguns catalans, pren Gibraltar. Entre els patrons de vaixell que hi participen, s'hi troben els catalans Lluç Massana, de Vilanova de Cubelles; Bonavida i Gabriel Rossell, ambdós d'Arenys; Aleix Soler, de Mataró; Macià Cateura, de San Feliu de Guixols; i Roset, de Barcelona.

1705

*Augmenta la repressió del virrei contra els partidaris de l'arxiduc, amb la qual cosa s'enrobusteixen els sentiments de revolta contra Felip d'Anjou.- A Barcelona, tenen lloc noves execucions sumaríssimes.- Pel maig, a la comarca de Vic s'alcen partides armades a favor de l'arxiduc Carles.- 20 de juny: a Gènova, Antoni de Peguera i Aimerich i el Dr. Domènec Perera, en representació de Catalunya, firmen un pacte amb Mitford Crow, plenipotenciari de la reina Anna d'Anglaterra, per tal de «contractar, convenir i formar una estreta aliança i amistat entre el Regne d'Anglaterra i l'Il·lustre i Preclar Principat de Catalunya» -un pacte en virtut del qual Catalunya i Anglaterra passen a tractar-se en un pla d'igualtat. La Corona d'Anglaterra es compromet a garantir i protegir el Principat de Catalunya, per tal que ara i en l'esdevenidor es mantinguin les seves lleis i institucions. Aquesta aliança anglo-catalana és confirmada per la reina Anna i, posteriorment, per tots els ministres, generals i almiralls britànics que van a Catalunya.- 8 d'agost: la ciutat de Dénia obre les portes a l'arxiduc Carles i l'aclama com a rei.- 22 d'agost: l'esquadra aliada es presenta davant Barcelona. Totes les poblacions de la costa envien delegats a bord, per donar la benvinguda a l'Arxiduc. Escampada la notícia, comença a baixar gent armada de la muntanya per unir-se a les forces de desembarcament de l'Arxiduc.- A Barcelona, encara en poder de Felip V, el virrei Velasco ordena noves execucions sumaríssimes; es multipliquen els empresonaments i hom prohibeix als barcelonins de dur armes i de sortir de casa a partir de les 9 del vespre.- Desplegades ja les forces aliades juntament amb els voluntaris catalans, l'arxiduc Carles desembarca pels voltants de Mataró el 28 d'agost.- Pel setembre, continuen a Barcelona les execucions sumaríssimes per ordre del virrei Velasco. Un gran nombre de barcelonins abandonen la ciutat.- 13 de setembre: en l'atac de les forces de l'Arxiduc contra Montjuïc, mor el príncep de Darmstadt.- 17 de setembre: Montjuïc cau en poder dels aliats. Pràcticament tot el Principat s'ha posat al costat de l'arxiduc Carles.- 4 d'octubre: l'exèrcit del virrei executarà els presos abans d'abandonar, amb el seu exèrcit, la ciutat (en la capitulació havien convingut que es retiraria lliurement amb les seves forces i els corresponents avituallaments), els paisans del barri de la Ribera es tiren al carrer als crits de «A les armes germans, que degollen els presos! Salvem-los!», «Visca la Pàtria!», «Visca Carles III!». Al cap de poc, tot Barcelona s'alça contra el virrei i desarma més de 6.000 homes de la guarnició filipista, composta de soldats de diferents països.- 7 de novembre: l'arxiduc Carles entra oficialment a Barcelona. En el Pla de Sant Francesc, *jura per les illes*, o sigui per la unió i inseparabilitat dels comtats de Rosselló, Cerdanya i Barcelona de les illes i regnes de la Corona d'Aragó. L'endemà, forma el Regiment de la seva Reial Guàrdia Catalana, i la Reial Junta d'Estat de Catalunya, que actuarà, provisionalment, fins que es reuniran les Corts.- 24 de novembre: es fa pública l'elecció dels jutges i ministres del Reial Consell de Sa Majestat: Dr. Llorenç Tomàs i Costa, canceller; Dr. Joan Anton Martí; Dr. Josep Sunyer, fiscal criminal; Dr. Francesc Toda i Gil; Dr. Jacint Dou; Dr. Fortunat de Parrella; Dr. Josep Minguella, fiscal patrimonial; Dr. Josep Puig; Dr. Plàcid Copons; Dr. Ignasi Maranyosa; Dr. Salvador Baldrich; Dr. Francesc Grases; Dr. Josep Pasqual.- L'Arxiduc jura les Constitucions i altres Drets de Catalunya; al seu torn, els Estats i Braços li juren fidelitat: ha esdevingut Carles III, XXX comte de Barcelona.- 5 de desembre: presidides per Carles III, s'obren les sessions de les Corts catalanes, les quals «declaren la casa de França perpètuament exclosa i inhàbil per a la successió a Catalunya i els regnes de la monarquia d'Espanya».

*31 de març del 1706, els exèrcits francoespanyols de Felip V comencen a prendre posicions davant de Barcelona. Amb aquest motiu, es clouen precipitadament les Corts iniciades quatre mesos abans.

FRANCESC GELAT:

(...) Lo Duc d'En Jou [d'Anjou] ha fet son exèrcit per la part d'Espanya i França, també per la part del Rosselló, amb què, sens tocar en ninguna fortalesa, tant d'una part com d'altre se'n són anats a Barcelona, que tots dos exèrcits s'hi són trobats a 2 d'abril de 1706; i, en arribant, se n'anaren a envestir Montjuïc i no el pogueren haver. I també, al mateix temps, se trobaren davant Barcelona l'armada de mar de França, amb què han assetjat Barcelona per terra i mar i han batut fortament a Montjuïc, amb què l'han pres i, després, batent la ciutat fortament, fent-li molt dany, tirant-hi bombes, amb molta gent que s'hi ha morta d'una banda i altra.

En açó també ha succeït que cada dia s'alçaven sometents, majorment els primers de maig s'ha alçat un sometent general, que quasi tot Catalunya s'ajustà cerca de Barcelona, que hi havia moltíssima gent, i, estant allí, és vinguda l'armada de mar d'Anglaterra, que passava de 100 vaixells, i han desembarcat molta gent i han socorregut Barcelona, amb què tothom ha quedat alegre i amb molt ànim.

També advertesc que antes d'arribar l'armada d'Anglaterra, ja l'armada de França se n'és anada, de tal manera que als 8 de maig, trobant-me jo en el sometent cerca de Barcelona, he vist les dues armades de mar; la de França s'anava retirant i la d'Anglaterra anava arribant (...)

Avui, als 12 de maig del 1706, faig esta nota. Si Déu me dóna vida, aniré continuant lo que succeirà.»

(...) La dita armada de França i d'Espanya (...) dit dia 12 s'és alçada i, tota junta, s'és retirada per la banda d'Empordà i és passada per lo coll de Montcada, dret a Sant Celoni, Hostalric i Llagostera, dreta a la Vall d'Aro i en volta a la Bisbal, on avui, als 25 de maig, es troba. I en fer aquest camí, des de Barcelona a l'Empordà, han passat 6 dies. Lo mal que ha fet és grandíssim; moltes cases cremades, robades, fins les esglésies, saquejades, que és terror de sentir-ho a dir [principalment a l'Empordà]. Encara que per aquest camí miquelets i altra gent los anaven perseguint un poc.

Hi ha morts a dotzenes, però lo major que es pot dir d'eixa retirada és, que la dita armada ha deixat en lo Pla de Barcelona tota l'artilleria, que, segons es diu, passa de cent i tant canons [106 canons] i més de 40 morters de tirar

bombes [eren 39 morters], moltíssim de blat i molta farina [15.000 sacs], vestits i sabates [10.000 parells] amb què és en gran número lo bé que han deixat. (...) Amb què, una retirada com aqueixa, essent-hi lo mateix duc d'En Jou [sic], no pot deixar d'ésser notada. Això ha passat fins avui, als 25 de maig de 1706.

(*Memòria i record de mi, Francesc Gelat, pagès de Santa Susanna*. Arxiu Històric i Museu Fidel Fita, d'Arenys de Mar, MS (Fol.); ff. 82 vº-84 vº. Publicat, comentat i anotat per Josep M. Pons i Guri en la *Circular* núm. 2 de l'esmentat Arxiu, pàg. 8-10. Es tracta de la crònica d'un testimoni de l'època, de vegades ocular, que no té res a veure amb el món de les lletres ni de la política. J. M. Pons i Guri fa notar que aquestes memòries són notables per la «sinceritat i imparcialitat» del seu autor, el qual «acostuma a ser molt objectiu i mai no imputa a ningú la responsabilitat dels desastres; els seus escassos comentaris són concisos i es limiten a lamentacions pels abusos d'una part i de l'altra dels contendents».)

*Juny del 1706: tots els territoris de la Corona d'Aragó han proclamat rei l'arxiduc Carles d'Àustria, el qual entra a Madrid, on acampen la seva Reial Guàrdia, composta de catalans, i els fusellers i miquelets, també catalans. - 4 de juliol: el poble de Madrid s'amotina al crit de «¡Viva Felipe V!» i ataca els miquelets. Carles III, amb les seves forces, es veu obligat a retirar-se de la capital de la monarquia.

1707

*25 d'abril del 1707, l'exèrcit francoespanyol derrota Carles III a Almansa i entra a sang i a foc al Regne de València. Xàtiva és reduïda a cendres.

FRANCESC GELAT:

L'estrageo que han fet los del duc d'En Jou [Sic] en València i per la terra que han tornada a cobrar se diu que és llàstima. També per la part de l'Empordà, lo rei de França ha fet un exèrcit de 7.000 o 8.000 homes; i han estat en volta Figueres i per aquell Empordà; fins avui han fet grans danys. (...)

(...) També advertesc que l'any passat també se prengué Mallorca en favor de Carles III. Al fi apar que les coses vénen del Cel en favor de Carles III. I tothom diu que la Corona d'Espanya toca a Carles III i no al duc d'En Jou [Sic].

Al fi, Déu vulla donar la Corona d'Espanya al qui tòquia, per a què se puga aconseguir pau i quietud, que, altrament, les coses que van passant sols apar que nostres pecats ho demanen.

Lo rei Carles III avui se troba en Barcelona amb molts exemples de virtut i cristiandat, que tothom està contentíssim (...) Avui als 28 d'agost de 1707. (Ibid. fol. 85 vº; pàg. 11 i 12 de l'esmentada *Circular*)

*29 de juny del 1707: decret de Felip V incorporant Aragó i València a Castella.- 14 de novembre: Lleida és ocupada i destruïda pels exèrcits de Felip V.

1708

*19 de juliol del 1708: Tortosa cau en poder de Felip V, la repressió per part de les seves forces continua essent brutal. Pel juliol, els aliats conquereixen Sardenya i, pel setembre, Menorca.

1709

*La guerra torna a prendre un caire favorable a Carles III. Un grup de juristes, mercaders i camperols catalans funda la Companyia Nova de Gibraltar, per comerciar amb Amèrica. Prenent Gibraltar com a cap de pont, amb vaixells catalans i anglesos, el comerç català inicia una nova expansió.

FELIU DE LA PENYA:

Por estos tiempos, y en el año antecedente al 1480, el turco había llegado con su armada a Italia, después de haberle obligado los caballeros de San Juan y la Nación Catalana, con el socorro de la armada de Levante, y de la del Rey de Nápoles, a retirarse, vencido, de Rodas. Aumentado de fuerzas, ocupó la ciudad de Otranto; para cobrar a Otranto, embió orden al Levante, el General de la Armada catalana Bernardo de Vilamarí.(...) No fue menester este socorro, porque antes que llegase, había cobrado la ciudad, y hecho retirar a los Turcos el Duque de Calabria, General e hijo del Rey de Nápoles. Volvió a estos Reinos la Armada de Enríquez y la Catalana de Vilamarí para continuar la guerra contra los infieles de Levante.

Esta es la primera ocasión, que los de la Corona de Castilla pasaron con Armada a Reinos fuera de España. *Esto debieron al Rey [d'Aragó] que fue el primero que sacó sus Gentes a Luz, y a la gloria de empresas y fortunas forasteras*, haciéndoles partícipes, y commilitones de los catalanes lauros, habiéndose contentado de librar su país y pasar a la frontera de Africa.

Siendo legítimo y verdadero sucesor el Rey de sus Invictos Progenitores, los Serenísimos Señores Condes de Barcelona, y Reyes de Aragón, los cuales con su Nación Catalana libraron estos Reinos del infiel yugo Mahometano, y fabricaron y conservaron la Monarquía de tan dilatados Reinos, como hemos visto por más de setecientos Años, que van del Primero Vuifredo hasta estos tiempos, con sólo la Sangre y Tesoro Catalán, comprendiéndose en el nombre Catalán todos los desta Corona, pues a todos los llamaban Catalanes, como queda referido; hallándose también Rey de los de Castilla por su mujer, la Reina Doña Isabel, quiso por este

tiempo librarles del padrastro y daños de los Moros que ocupaban el Reino de Granada desde la lamentable pérdida de España, conservándole en medio de los cristianos de la Corona de Castilla 780 Años. (...)

(...) Siempre ha debido mucho Castilla a nuestros Reyes, y a la Nación Catalana, como queda referido a ésta, por haberla asistido con Católico celo para librarla de los Moros, y al Rey por haberla preservado del deseo que tenían los Moros de volver a ocuparla. (...)

Fue el Católico Fernando, Restaurador de la justicia. Fundador de la Paz, Autor de la Monarquía, Reparador de la caída o resbaladiza Corona de Castilla; el primero que sacó sus naturales a la luz, y a la gloria de empresas forasteras, que la libró de los judíos, y el último extirpador de la venenosa Potencia de los Moros, anihilando las Mahometanas fuerzas de los de Granada, que por tantos siglos la oprimían; el Artífice de la pureza y seguridad de su fe, su libertador y triunfante vencedor de propios y extraños, Reyes de Portugal y sus Aliados de Castilla. Este fue quien tuvo a raya los más belicosos Reyes de Francia; arrancóles de Cataluña, les despojó y desterró de Nápoles, arrojó de Lombardía y desarraigó de Italia. Enfrentó a los Príncipes Otomanos y Egipcios, aseguró a Cataluña para Cataluña, a Castilla para sí misma, aunque siempre, desde este tiempo, ha querido dilatarse. (...)

Digna es de reflexión la confianza e innata Fidelidad de la Nación Catalana con sus Reyes, aunque no atendida y casi despreciada; pues habiendo ésta ocupado y gobernado todos los Puestos Militares y Políticos, Generalatos, Virreynatos y Cargos de la Casa Real desde el Primer Vuifredo hasta el Serenísimo Emperador Carlos V, quedó excluido de ellos, desatendida en sus relevantes servicios, entrando la Augustísima Casa de Austria desde Felipe Primero nuestro, y Segundo de Castilla, hasta Carlos II, no por falta de afecto en los Reyes, sí por la antipatía a la Nación de aquellos a los cuales entregaron el gobierno; y no obstante de verse así Cataluña despreciada, ha venerado, adorado y servido fina a la Augustísima Casa de Austria; cuando los de Castilla, favorecidos, la han deshechado, hasta privarla de la devida sucesión de estos Reynos. (...)

Correspondían finos la Francia y el Rey que habían llamado los Castellanos, a los agasajos, prevenciones, entregas de Plazas, tolerancia de demoliciones, fomento de sus Armas, malogro de las de nuestro natural y amado Monarca Carlos II, en tantos años, para que el Francés hallase a la pobre España en el estado que deseaba, para ocuparla, con la elección de los primeros Puestos y Cargos en sugetos Franceses y afrancesados Españoles. Desgracia de Castilla, que pague todo el error de los pocos

aunque Grandes! Sentimiento de Cataluña, ofendida en las desatenciones contra su Rey Carlos! (...)

Prosiguieron las Cortes. (...) Y no tuvieron motivo los que culparon a la Nación Catalana en las dilaciones, aunque fundados en la antipatía con la Nación Francesa y su Gobierno, y en el connatural amor a sus antiguos Reyes, aunque era cierto este afecto, y no se dejaba de considerar que superaba la razón y la justicia de la Augustísima Casa de Austria, extrañado el modo de introducirse en España la Casa de Francia, sin haber dado lugar a que la Provincia (como debía) declarase su ánimo, que no pudo por su desprevención y la cercanía de Francia y por las armas de Castilla que se hallaban dentro, gobernando a las órdenes de los que poco afectos a ella la habían llamado, siéndolo también todo el ejército, menos los pocos que van a la fin del Capítulo, letra A.

Mas esto no pudo dar motivo a la detención por parte de las Cortes; porque todos consideraban cuanto importaba la conclusión para restablecer las leyes, y asegurarlas, siquiera para pauta y modelo para cuando llegase el que deseaban. (...)

(Narcís Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña*, 1709, III, pàg. 83-84, 129, 156, 277, 478-479 i 491-492.)

1710

*27 de juliol del 1710: Felip V és vençut a Almenara; després, el 20 d'agost, a Saragossa. Però l'exèrcit de Carles III, després d'haver entrat per segona vegada a Madrid, es retira perseguit i derrotat.

1711

*25 de gener del 1711: l'exèrcit francoespanyol conquereix Girona. Al cap de poc, domina la Plana de Vic.

FRANCESC GELAT:

(...) Ha vingut una gran armada de França per la part de l'Empordà, (...) amb què han assetjat Girona. (...) D'artilleries i bombes, tot lo temps del seti apareixia un judici, de tal manera que han posat molta partida de ciutat per terra. Al rodador de Girona no han quedat cases senceres. La gent fugien. Era una llàstima de veure, al mig de l'hivern, fugir la gent amb les carretes i animals carregats i bestiar. Es diu que a la Selva hi havia 28 llocs deshabitats. Los sustos, treballs i sometents que per ací havem passat no es pot pensar.

Ara, per tot allí on els francesos són arribats, los compòsits que fan no tenen número. Al fi, los treballs que avui té Catalunya són pitjors que mai. Nostre Senyor sap lo que serà

Esto passa fins avui als primers de març de 1711.
(Op. cit., fol. 87, pàg. 14.)

17 d'abril de 1711: mor Josep I, emperador d'Àustria des que havia succeït el seu pare Leopold. Com a conseqüència, Carles III hereta l'Imperi austríac; es veurà obligat a renunciar a la Corona d'Espanya.- La major part del Principat està en poder dels exèrcits de Felip V.

1712

*Pel setembre del 1712, les tropes angleses evacuen el Principat. Pel desembre, l'evacuen les forces portugueses i les holandeses.

1713

*A partir del 28 de març del 1713, les tropes austríaques abandonen el Principat i lliuren a l'enemic diverses ciutats catalanes, entre elles Tarragona.- 5 de juliol: Junta de Braços. Entre altres diputats del Braç Militar parlen Manuel Ferrer i Ciges i també:

NICOLAU DE SANJOAN:

Cuando la fuerza falta, natural cosa es considerar la imposibilidad moral en resistir al poder. (...)

Si a las leyes fundamentales de nuestra patria, que dan derecho a Cataluña para su defensa acompañase la prevención, la fuerza y el poder, sin duda sería olvidarnos de nuestra obligación el no oponernos con el mayor vigor; pero considerando el presente estado de Cataluña, exhaustos los Erarios de la Diputación y Ciudad y sin dinero los particulares (...) y, en fin, ocupada la mayor parte de este nobilísimo Principado de las armas enemigas, ¿no sería decir de la justicia católica el no procurar hacer menos lastimosa y trágica nuestra desgracia? ¿No sería una inhumana y bárbara resolución querer resistir sin fuerzas y entrar en una guerra sin los medios necesarios y forzosos no sólo para continuarla por largo tiempo, pero ni aun para dar un principio que no parezca del todo temerario? (...)

Si al Rey nuestro señor le hubiese parecido probable el poder defenderse este Principado, debemos creer de su paternal amor que nos lo hubiera prevenido con particular deliberación antes de firmar el tratado; pero el haber dejado un capitán general como el mariscal Starhemberg, tan glorioso por sus proesas y tan temido por su valor de los enemigos, para la

ejecución del Tratado, da claramente a entender que S. M. quiere observar rigurosamente el tratado de evacuación. (...)

Hállase nuestra Patria, en medio, entre Castilla y Francia; las puertas del mar, cerradas por las fuerzas marítimas de Francia, a que llega la aprensión y justo recelo que debemos tener de los ingleses que, como han hecho empeño de entregarnos, es muy de temer lo prosigan con todos los medios (...)

De todo esto que manifestamente nos consta, se infiere con evidencia que, en el infeliz estado a que nos vemos reducidos, no nos queda a dónde apelar, a dónde recurrir, y así mi voto es que, siguiendo el consejo del Mariscal Starhemberg, se pase desde luego a elegir enviados, para que, con las instrucciones necesarias y los oportunos pasaportes que se pedirán al mismo mariscal, pasen sin la menor pérdida de tiempo a encontrar al Duque de Pópuli y le presenten la obediencia en nombre de todo el Principado, pidiéndole su permiso para pasar a Madrid a hacer acto de sumisión al Serenísimos Duque de Anjou, para cuyo fin será conveniente que escriban a este Príncipe los Exmos. Brazos Generales, como también los Grandes de España que tienen Estados en Cataluña y a todos los catalanes que se hallan en la Corte de Madrid, distinguidos por los empleos que ocupan, así militares como políticos, para que interpongan con las mayores veras (como no se puede dudar que lo harán) sus instancias y oficios, afín de que se nos conserve y se nos mantengan nuestras Leyes y Privilegios.

Este es mi dictamen, nivelado a las fatales conyunturas del tiempo en que nos hallamos, a las forzosas y duras leyes de la necesidad y a las reglas de la religión que profesamos, que nos obliga a no exponer sin fruto los templos, las honras, y generalmente toda Cataluña a la mayor y más lamentable desgracia.(S. Sanpere y Miquel: *Fin de la Nación Catalana*, Barcelona 1905, pàg. 123-125.)

MANUEL FERRER I CIGES:

No hay ninguno que pueda negar que el funesto asunto que se propone no sea el más arduo que ha ocurrido en los pasados siglos, el más circunstanciado de tristes consideraciones que puede entender la más prudente reflexión; la más lastimosa calamidad que ha sucedido en Cataluña desde la inundación de los bárbaros africanos y la proposición más difícil de resolver con acierto, honor y religión que han visto las más remotas edades, y las mas tristes circunstancias que la acompañan darán que admirar y escarmentar a las futuras centurias. (...)

Quisiera mi celo, verdadero patricio, desapropiado de humanos respetos; ya que es notorio que no he procurado más lustre que haber nacido catalán ni más ventajas a mi conciencia que las que poseían mi suerte; mi deseo sería en esta ocasión tener el Magisterio de un Tácito, para referir los gloriosos hechos de nuestros mayores, y la elocuencia de un Cicerón para inducir a la Nación a imitar a los que, con tantas fatigas y sangre, establecieron nuestra Nación libre, franca y gloriosa. (...)

Decir que los peligros en que nos hallamos no sean grandes fuera necedad; dudar que los ahogos que nos oprimen son como sofocativos fuera locura; no creer que nuestras presentes aflicciones son de la mayor monta fuera negar la verdad; pero dar por imposible el remedio es estar oprimido de un pánico temor y haberse desapropiado del honor catalán; dar el caso presente por no sucedido es negar nuestra Nación sus gloriosas hazañas; elegir el medio de sujetarse a la dura esclavitud que quieren imponernos nuestros enemigos es hacer afrenta a nuestra Nación, degenerando de nuestros predecesores.

Pregunto: ¿Es Cataluña distinta de la que era en otros tiempos? ¿Se ha mudado el benigno clima que debemos a la Providencia? ¿Tenemos otros progenitores que los que en tantas empresas y conquistas han dilatado e ilustrado nuestro nombre? ¿Tienen por ventura nuestras Leyes y Privilegios indignos establecimientos y principios? ¿No dan nuestras Leyes y Privilegios facultad para oponerse a los que injustamente quieren oprimirnos? ¿Puédese dudar que cuando la causa es justa los fines no son dichosos? (...)

Descaeció y desmayó el valor de muchos suponiendo que, desamparados de los aliados, son débiles nuestras fuerzas para oponernos contra Francia y Castilla.

Ningún catalán sufrirá la afrenta de oír que él no es tan catalán como los pasados, y si fuera afrenta el tolerarlo, sería doblada ignominia negarlo con las palabras y verificarlo con las obras.

Cuando Felipe IV, Rey de Francia, entró en Cataluña en el año 1285, contra el Rey Don Pedro de Aragón con 286.600 hombres y la armada naval de 330 embarcaciones, ¿era otra Cataluña de la que es al presente? Es cierto que no. Acuérdesse, pues, que nuestros mayores, apadrinados de la justicia, vieron deshecho aquel orgulloso ejército. ¿Bastaron las fuerzas de los catalanes para oponerse a la multitud? ¿Quién negará que eran flacas? ¿Qué es lo que respondían aquellos dignos héroes de nuestra Nación? Los

desmayados decían ser imposible resistir, y los mismos franceses lo tenían por temerario. Los heroicos corazones de los otros respondieron: Dios ayudará, la causa es justa, en sus manos la ponemos. Bendijo Dios aquella confianza, fueron derrotados los franceses y precisados el príncipe Luis, su hijo, estando agonizando su Padre, a pedir al Rey Don Pedro el paso y seguridad para volver a Francia. (...)

Son tan sólidos los establecimientos de nuestras libertades que, informados los Reyes de su invariable firmeza, los han ratificado de nuevo con sucesos particulares. (...)

Recordar y traer a la memoria las hazañas de nuestra Nación es como casi lo mismo que numerar las arenas del mar. Son testimonio que las califican tantos Reinos y Provincias, piedras preciosas que adornan la Corona de nuestros Reyes. Desplegadas nuestras banderas en los reinos de Nápoles, Sicilia, Cerdeña y Mallorca, han dilatado el nombre catalán, y no cabiendo su valor en estos reinos, penetraron la Italia, pasaron a Africa y guerrearon en Grecia, y fue conocido su nombre en la América y Asia. ¿Como puede olvidarse Cataluña de aquella generosa y magnánima resolución cuando, acabada la guerra en Italia, pasaron los catalanes, por convenio hecho con el Emperador Andrónico, en el año 1303, a socorrer al Imperio de Oriente, que inundaron las otomanas Lunas? (...)

¿Qué motivos tiene el Serenísimo Duque de Anjou para haber deliberado oprimirnos con tanto rigor, queriendo de pueblos francos y libres hacernos Nación del todo sujeta y esclava? Para asegurar el hecho dichoso de nuestra defensa es preciso inferir las causas que le mueven a sujetarnos servilmente a su arbitrio.

Fue el Serenísimo Duque de Anjou admitido por Conde de Barcelona con derogación de Leyes del Principado, el cual se halló oprimido de las grandes fuerzas que los franceses pusieron en el Rosellón, ayudados sus designios de la desmesurada ambición de los Ministros Castellanos, que buscando más despótico su gobierno han encontrado su justo y merecido abatimiento. Vino a celebrar Cortes: interpúsose un disentimiento general; pero temerosos de la superioridad de las fuerzas disistieron, desauciados de ayuda. (...)

No debo callar los falsos pretextos de que los Ministros Castellanos, que tiranizan los indefensos pueblos de Castilla, se sirven para imprimir perniciosas máximas en aquellos ánimos ignorantes y sencillos, a fin de mantenerlos en su dura dominación y hacerles más pesado el yugo de su esclavitud, pues procuran inspirar en sus corazones el encono y rigor contra

nosotros con el oprobioso carácter de rebeldes con que nos denigran (calificando así nuestra constancia y la unión en mantener nuestras Leyes y Privilegios).

Si la Nación Castellana cargase la consideración sobre sus infortunios, vería que en las civiles discordias que eclipsaron del todo su libertad en la desgraciada batalla de Villalar a 3 de Abril de 1520, no tuvieron más parte los catalanes de la de compadecerles y lastimarse de su desgracia. Los sentimientos y quejas de nuestra Nación son justificados.

¿No es cierto que desde Carlos V nuestros nacionales no han ocupado ningún empleo en el Real Palacio? ¿Son por ventura de más ilustres prosapias las familias de Castilla que las de Cataluña? No lo puede decir ni la mayor vanidad ni la más crasa ignorancia; los más ínfimos paisanos de nuestra Cataluña son hidalgos del mismo modo que los tienen por blasón en Castilla, que es lo mismo que decir hombres que no son pecheros, ni sujetos a pagar imposiciones; este género de hidalguía gozan en Cataluña los hombres de más baja condición.

Es también notorio que los Castellanos han entrado sin justicia a gozar los arzobispados y obispados de Cataluña y Corona de Aragón; pero no consta que ningún Catalán haya ocupado semejantes y otros empleos en Castilla. ¡Oh desgracia!, que siendo esto manifiesto y público a toda la Europa, motejan nuestra tolerancia con el infame nombre de rebeldía.

Dignos son de compasión los engañados pueblos de Castilla, y en general toda la España, por la ambición, vanidad y codicia de los Ministros pasados que, como hambrientas sanguijuelas han chupado con su ignorante conducta la sangre de los sencillos Pueblos; y siendo ellos los autores de las civiles discordias entre los vasallos de un mismo Príncipe, han ocasionado la ruina del Reino, del Rey y de su propia Patria. Es tan antigua como depravada la malicia que han ido alimentando los Ministros Castellanos en los ánimos de aquella dócil Nación con el fin de que, disipadas sus discordias, los nacionales tuviesen más mano en despótico poder, proponiéndoles facilísimos pretextos para hacer naturaleza del odio, que el antiguo Arabu [¿?], en el libro 3, Cap. 2, lo dice en las palabras siguientes: *Ab castellani rumpuntur invidia et alienam suum interpretantur infortunium, tum etiam ob inveteratum cum Cathalonis simultatem aequae ferut illorum incrementum.*

Esta antipatía, antigua emulación, ha sido su ruina y la que al presente amenaza a este Principado.

¿No es Cataluña la que ha sufrido ver trasplantadas las más ricas familias de Madrid y la que ha permitido con castellanos casarse las más ricas herederas, pues sólo seis familias poseen en Cataluña 444 ciudades, villas y lugares, hallándose empobrecida la nobleza y todo el Principado por la extracción de tan crecidas sumas? ¿No es Cataluña la que ha tolerado y sufrido con ignominia ver pervertido el orden de la justicia social en el premio de la virtud y del mérito de sus naturales?

Los Condes de Barcelona y los Reyes de Aragón, con el consentimiento de sus vasallos animaban las ciencias y el valor, elevando al grado de nobleza a los que se hacían dignos de esta honrosa distinción. Estos dos Polos en que se sustentan sin decaer la República, ha turbado el Gobierno Castellano para envilecernos, dando o, por mejor decir, vendiendo el carácter de la Nobleza por un módico y vil interés, haciendo caer en menosprecio nuestra antigua estimación. (...)

La necesidad hace comunes los bienes, según la ley natural, y, en el caso presente, la precisión de conservar la libertad hace comunes los haberes como hace comunes las ventajas, oponiéndonos hasta mantener nuestras fuerzas.

¿Quién puede dudar que en los Exmos. Brazos Generales reside autoridad para la defensa de las leyes, sobre todos los bienes en general y particular sin distinción, porque estando interesada la pública salud todos los medios están obligados y sujetos a aplicarse para la causa pública, de donde se infiere que los Exmos. Brazos puedan apropiarse en este caso todos los medios que puedan producir prontas y efectivas sumas para oponerse a los que pretenden hacer decaer del todo el estado de nuestra libertad? Entretanto que se consumen los referidos fondos, que tomará a interés la Diputación, obligándose los Brazos Generales con la cláusula de mayor seguridad para que tengan seguros sus intereses aquellos que los prestasen, se dará tiempo a los Exmos. Brazos para recurrir y pedir socorro; no dejando Reino ni Provincia en la Europa a quien no se avise y se informe de la indubitable justicia que nos asiste para emprender esta justa defensa. (...)

Propuesto, pues, y asentado por estos justos motivos y sólidas razones como base fundamental y verdad incontestable que Cataluña es hoy la misma que en otros tiempos, que los que hoy viven son descendientes de aquellos que han dejado sus nombres inmortalmente gloriosos en la memoria de los siglos; que nuestras Leyes renacieron bajando nuestros mayores de los fríos Pirineos con la divisa de la Santa Cruz, por señal de su Religión; que Cataluña tiene autoridad para propulsar las injurias, no sólo

por el derecho natural, sino principalmente por nuestras Leyes juradas y pactadas, que la multitud de los contrarios no turba el corazón de los catalanes, ¿quién no dirá que fuera en nosotros acción ignominiosa el sujetarnos a discreción, sin oponernos vigorosamente, y tanto más indigna de consentirla por ser nosotros los primeros catalanes que la ejecutarían? (...)

La brevedad no permite hacer memoria de tantos Príncipes, Reyes y Emperadores que, movidos de las reglas de la justicia, han ayudado a este Principado a repeler la esclavitud que, en diferentes tiempos, ha querido la envidia imponer a Cataluña: sólo hago memoria de los gloriosos Emperadores Carlo Magno y Ludovico Pío, que vinieron en persona a socorrernos de nuestra opresión, ratificando nuestras góticas libertades y añadiéndonos singulares privilegios. (...)

Las infracciones de Leyes y Privilegios que ejecutaron los Ministros del Serenísimo Duque de Anjou. están comprobadas; las públicas ofensas e injusticias que en tantos años ha tolerado Cataluña del Ministerio Castellano se han hecho notorias. ¿Qué esperamos? (...)

Supongamos como sucedido el más lastimoso suceso de verse esta ciudad (en quien reside hoy día, no sólo la libertad de la Corona de Aragón, sino la de muchos Reinos y Provincias) reducida a la necesidad de rendirse a la fuerza. ¿Podrán por ventura ser más duras, peores, las condiciones que de habernos de entregar a discreción, como quieren nuestros enemigos? (...)

(...) Acuérdesse la invicta Coronela que aún viven en esta Ciudad hijos de aquellos que con tanto valor humillaron el orgullo del Marqués de los Vélez en los repetidos asaltos que, en 26 de enero de 1641, dio al fuerte de los Reyes de Montjuich, ¿y hoy, consentiría su honor ser desemejantes a los que con tantos esfuerzos supieron mantener generosamente la gloria de su Patria y la Justicia? (...) ¿Quién, pues, podrá persuadirse que, en un solo día, querramos consentir que se entronice sobre los catalanes la vanidad y violencia castellana, para hacerles servir con la misma ignominia con que, según nos dicen las historias Castellanas, hacían servir a los Indios, después que les sujetaron y redujeron a su dominio?, y ¿quién podría, en tan triste caso, ver sin dolor ni lagrimas, ver arrancar con violencia de un lado del padre el consuelo del querido hijo; y el amador marido de la compañía de su mujer, y llevarles atados por los caminos, a modo de salvajes, para obligarles a ir a la guerra, por aquel inhumano orden que se llama Quintas?

Acábase la Nación con gloria, pues vale más un glorioso fin que tolerar extorsiones y violencias que no practicaron los moros.

Por todas estas razones, que desde luego se empuñen las armas y se alcen banderas, se alisten soldados, sin que se pierda un momento. (...) Pues vean nuestro valor y experimenten a su costa que no ha decaído un punto el espíritu ni el honor de la Nación Catalana; y si por castigo de Dios su injusta envidia nos supera ayudada de las fuerzas francesas y acabara nuestra libertad y Privilegios 190 y más años después que acabó la de Castilla con el honor de inmortal memoria, sacrificando generosamente nuestras vidas, y en fin, ya que en estos gloriosos blasones, nuestros antiguos hicieron renacer en nuestra Patria la Gótica libertad, acabara con igual distinción de eterno renombre o perseverare, como esperamos, muchos siglos, para que se manifieste lo que en sí tiene reservada la alta Providencia (como en otro voto por una elocuente boca se ha dicho) para pasmo de los que se nos oponen, manifestación de su misericordia y exaltación de su santísimo nombre.

(Ibid., pàg. 125. - Tant aquest parlament de Ferrer i Ciges com l'anteriorment transcrit de Nicolau de Sanjoan, com és lògic, van ser pronunciats en català. Si ací són donats en versió castellana, és per fidelitat al text del manuscrit de Castellví: «*Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725*», en les quals tota la documentació està traduïda al castellà, i també Sanpere i Miquel ens la dóna tal com es troba en aquest manuscrit.)

*A més de les proposicions de Sanjoan i de Ferrer i Ciges, n'hi hagué una d'Ignasi Copons, que significava una posició intermèdia; però, per un marge de 2 vots, de les tres proposicions triomfà la de Nicolau de Sanjoan. Mentrestant, el Braç Reial, o sigui el Braç Popular, per 78 a favor i 45 en contra, votà la continuació de la guerra, amb totes les conseqüències. En saber-ho el Braç Militar reconsiderà la seva actitud i, en nova votació, s'adherí a l'acord del Braç Reial. El Braç Eclesiàstic, que s'havia inhibit, secundà l'acord dels altres dos Braços.

La resolució definitiva, votada a la matinada del dia 6 pel Braç Militar, deia:

Oïda la deliberació presa per lo Exc. i Fid. Braç Reial lo dia d'ahir, en què per los motius explicats en ella, resol disposar-se per les armes a la defensa, per la manutenció i conservació de les Constitucions, Privilegis, Usos, costums e immunitats del present Principat, així en general com en particular, discorrent los medis podran ocórrer per dita defensa.

I en consideració d'ésser lo contingut, amb lo assumpte corrent, punt de Religió i de fidelitat al Rei N. S. (D. lo g.), no havent-se d'exposar a una esclavitud perpètua, que voluntàriament seria ignomínia; i devent-se procurar la llibertat per quants medis sia possible.

Delibera per ço lo present Braç Militar, conformar-se, com se conforma en tot a la dita deliberació, presa per lo Exm. i Fid. Braç Reial lo dia d'ahir, i que la present sia participada als altres braços, en la forma acostumada. (Vegeu Sanpere i Miquel, op. cit., pàg. 147.)

COMUNICAT OFICIAL:

Havent los Braços Generals lo dia 6 del corrent mes aconsellat a est consistori resolués defensar lo Principat, no sols per mantenir-se baix lo suau Domini de l'Emperador, i Rei nostre Senyor (que Déu guardi) en conseqüència de sa justa causa, reconeguda per sa Santetat, i tota Europa, i explicada, e jurada en la Constitució primera de les Corts en lo any 1706, en Barcelona últimament celebrades; sinó també per la conservació de les Llibertats, Privilegis i Prerrogatives dels Catalans, per nostres Antecessors a costa de sa sang gloriosament alcançaren, i nosaltres devem ací mateix mantenir, (...) i finalment per altres inconvenients notoris per tot lo Món que d'entregar-se Catalunya se seguirien; prometent-nos per nostra bona intenció, amb la intercessió dels nostres Sants Patrons la protecció Divina, lo dia 9 del corrent manaren fer la Crida pública per nostra defensa. I havent tingut noticia que lo Enemic va espargint Cartes demanant les Obediències als Pobles (a què no se deu atendre en conformitat del que sobre s'ha dit), per ço exhortem, diem i encarreguem als Jurats, Consellers, Paers o Cònsols, i a tothom generalment, se matinguen, en quant puguin, baix l'obediència de nostre Rei i Senyor. Prometent per eix afecte tota assistència, per la qual incessantment se invigila. Oueda est Consistori assegurat de la Constància, e innata Fidelitat de tots los Naturals, que atendran a tot lo sobre dit, que importa a la pública Utilitat, i benefici de la Pàtria. Déu guard a V. molts anys, Barcelona, i Juliol als XII de MDCCXIII.

Dr. Joseph Vilar.

Los Diputats del General del Principat de Catalunya en Barcelona residits. (Vegeu Sanpere i Miquel, op. cit., pàg. 152.)

*13 de juliol de 1713: és signat el tractat d'Utrecht. Definitivament abandonada dels seus aliats, Catalunya continua, tota sola, la guerra.- Havent-se aixecat guerrilles en diferents indrets de Catalunya per tal de socórrer Barcelona, un dels seus caps més importants, Bac de Roda (Macià i Ambert, Francesc), que ha estat fet presoner dos dies abans, és penjat a Vic per les forces francoespanyoles.

DESPERTADOR DE CATALUNYA:

No pot l'audàcia calumniar a Catalunya de rebel i deslleial al Sereníssim Senyor Duc d'Anjou (...) amb lo motiu que, amb lo vassallatge que se

tributà al dit Monarca Carles III, hauria violat la Fidelitat a què la obligava lo jurament havia prestat a dit Sereníssim Sr. Duc d'Anjou. (...)

Perquè premeditades amb madura reflexió les circumstàncies, se reconeix amb evidència lo faltat-li a dit jurament lo ser just, legal i lliure. (...)

Li faltà la justícia, puix fou contra tot dret jurar per Comte a Príncep que, segons les lleis fundamentals i federals d'Espanya, Renunciacions i Testamentàries Disposicions sobredites, per Estrany i per Francès, se trobava incapaç per la Sucessió dels Regnes d'Espanya. (...)

(...) ni lo tendre amor dels fills pot bastar a excedir al de la Pàtria.

I encara que estes doctrines apareixen purament especulatives i impossible a reduir-se a pràctica per lo humà valor, no emperò el de la Nació Catalana, que ha tingut fills que, en ses accions, han acreditat esta ensenyança. (...)

Considerin los catalans, que estan fets a jurar sos Reis amb ses precioses antigues lleis, si ara cedeixen a la novetat no sols han de subjectar-se a nou Príncep i una nova Llei, sinó a moltes e insuportables; pues a cara descoberta li vénen amb les pesades Lleis de Castella; amb nou govern; nous consells; noves modes; nous costums; puix se han fet Llei en Espanya les de França. Finalment deuen témer que tot ha de ser intolerables novetats, que han d'introduir, almenys per deixar la memòria de què han dominat Catalunya. (...)

Considerin los catalans l'odi i avorriment amb què sempre han mirat los Enemics ses precioses Lleis. (...) Si se desentranen los Catalans als interiors dels Enemics, mai no los deuen témer més que quan se mostren lliberals en ses promeses. (...) Si fos verdadera l'amistat dels nous amics, serien menys ses crueltats. Pus experimentant tals atropellaments, los Catalans judiquin què farà de Catalunya, si ara se deixa posar la cadena: i podrà ser que tots obrin los ulls: mirin que arribarà l'hora de resistir amb les armes la dura esclavitud que se'ls amenaça, i de prevenir-se per no quedar injuriats, abandonats i despreciats en lo temps de la Pau. Més val morir amb honra que viure perpètuament i afrentosament esclaus. (...)

Altre cautelós argument s'ha proposat, per part dels malintencionats, als Pobles i sos particulars, que consisteix a voler-los fer comprendre que los Privilegis de Catalunya solament serveixen per los Nobles i gaudints, i que sols estos se miren absents de tributs, no emperò los Plebeus; i així poc faria que quedés Catalunya en ordre a sos Privilegis i Lleis com Castella.

Per desvanèixer est maliciós sofístic motiu, deuen admetre i advertir los fills de Nació tan gloriosa que, si bé los Nobles i Gaudints gosen en Catalunya (conforme en les demás parts del món) alguns Privilegis que no gosen los Plebeus, emperò són uns i altres, per raó de diferents Privilegis, igualment exempts de diferents gravíssims e insuportables tributs que pagaren nostres Progenitors, dels quals los que som avui, i nostres descendents, queden alliberats, mediant nostres Constitucions i Privilegis.

Vint-i-set espècies de tributs (sens molts altres) s'expressen en nostres generals Constitucions, se pagaven per nostres antepassats, que mediant aquelles se troben avui relaxats. (...)

(...) Esta plenísima exempció de tributs gosa mediant sos Privilegis i Constitucions Catalunya i sos particulars, tant los Nobles com los Plebeus, sens diferències d'estat; i d'elles deu lo Principat procurar sa major observància. (...) I no menys amb molta especialitat, deu atendre que est tresor no gosarien sos naturals i habitants, quedant en orde ses Lleis i Privilegis com lo Regne de Castella, suposat que en aquest los petxos, millons, quints, requints, alcavales, gabelles i altres innombrables tributs (sens comptar los que lliure i espontàniament imposa lo Príncep i sos Ministres, a què no es poden resistir los Vassalls,¹³ fan insuportable lo vassallatge, i queden reduïts a termes d'esclavitud, com bé ho expressa la vella Castellana que, amb jocós ditxo, explicà lo que eren les gabelles de Castella, puix passant lo Sereníssim Sr. Rei Don Felip IV per davant la

¹³Ací va un exemple d'un dels impostos extraordinaris, imposats als castellans amb el nom de donatius. Es tracta d'un reial decret, de Felip V: «Necesitando la justa defensa de estos reinos de medios correspondientes a los crecidos gastos de la guerra, y no bastando el producto de las rentas reales, ni el de otros medios extraordinarios que hasta aquí han podido servir de algún alivio, ha sido preciso recurrir al medio que el Consejo de Castilla me propuso del repartimiento general por vía de donativo en todas las provincias del reino; y conformándome con lo que el mismo Consejo y ministros de él me han representado sobre este punto: Ordeno y mando que por vía de donativo general se cobre luego en todas las ciudades, villas y lugares de estos reinos un real a cada fanega de tierra labrantía; dos reales a cada fanega de tierra que contenga huerta, viña, olivar moreras u otros árboles fructíferos; cinco por ciento de alquileres de casas, y en las que habitasen sus dueños el valor que regularmente tendrían si se arrendasen; cinco por ciento de los arrendamientos de dehesas, pastos y molinos; cinco por ciento de los arrendamientos de lugares y términos que los tuvieron a pasto y labor, cuya paga fuere en maravedís; cinco por ciento de fueros, rentas y derechos, exento los censos; un real de cada cabeza de ganado mayor cerril, vacuno, mular y caballar; ocho maravedís de cada cabeza de ganado menudo, lanar, cabrío y de cerda: que la paga de estas cantidades sea íntegra, sin que por razón de carga de censo u otra alguna se haga baja ni descuento; que ante las justicias de cada una de las ciudades, villas y lugares presenten todos los vecinos relación jurada de los bienes que cada uno tiene y posee, pena de perdimiento de lo que ocultase. (...) En Madrid, a 28 de enero de 1705 años. A don Miguel Francisco Guerra, gobernador del Real Consejo de Hacienda.» (MS de la Reial Acadèmia de la Història, transcrit per Modesto Lafuente en Historia General de España, Montaner y Simón, Ed., Barcelona 1889, vol. XIII, pàg. 23-24).

porta de sa casa, veient que no s'alçava i que continuava a filar, reprenent-la de poc respectuosa a la Majestat, respongué: «Senyor, tot lo temps que gastaria en cortesies me faria falta per a guanyar lo que tinc menester per pagar los Quints, Alcabales i demás drets de V. Majestat, que importen crescuda quantitat, sobre no tenir més bens que la filosa.

Aquest insuportable jou s`ha fet més pesant en Castella després que s'hi ha introduït lo govern Francès. (...) D'on pot inferir el menys advertit la gran distinció i notable distància del govern de Castella al de Catalunya, consistint aquell en una dura esclavitud i est en una suau llibertat.

I junt pot conèixer l'artificiosa cautela amb qui los volen enganyar.

I si acàs repliquessin que també en Catalunya se paguen diferents drets, és a saber: los del General, Guerra, Bolla, Trentens, i altres; emperò no es pot negar ésser certíssim que los referits drets no són imposats per absoluta voluntat del Príncep, sí sols uns en Corts Generals, los quals serveixen per los gastos públics, ço és, per la defensa de les Llibertats i Privilegis, per mantenir tot lo que condueix per sa justícia, i altres, i dits drets s'obliga a pagar-los la mateixa Majestat; i altres són imposats per la nostra espontània, lliure i graciosa voluntat, mediant la llicència del Príncep, que serveixen per la satisfacció de Donatius Voluntaris (i altres coses consemblants), que espontàniament en Corts o, altrament, sacrificant al Príncep, o per altres gastos, o necessitats dels Comuns, tenint estos facultat de llevar-los sempre i quan los paregui oportú..

A més d'est preciós tresor (del qual Catalunya quedaria privada, agermanant-la amb lo regne de Castella) deuria cobrar més universal dolor dels Catalans lo considerar possible haver de perdre les quatre prerrogatives envejades per moltes Nacions; és a saber: la 1^a, tan celebrada per los historiadors, que lo Príncep no pot fer Lleis i Constitucions en Catalunya (salva sa real clemència) sens intervenció, consentiment i aprovació dels Catalans; (...) La 2^a, que lo Príncep i sos Ministres no poden judicar sinó per delicte, co és, oïdes les parts i amb cognició de causa; La 3^a, d'ésser Suprem lo Real i Sagrat Senat d'est Principat, i així ve haver-se de terminar tots los Plets en aquell, sens poder-se recórrer ni apel·lar amb pretext algun al Sagrat Consell Suprem d'Aragó, ni a altre dels Consells de la Cort de Madrid, amb la qual prerrogativa se deslliuren los Particulars de Catalunya de gastos exorbitants i crescutíssimes sumes, que eixirien del Principat, amb greu dany de la utilitat pública. La 4^a, que en Catalunya sols té lloc la pena de confiscació de béns per los delictes de sa Majestat Divina o humana *in primo capite*, a diferència del Regne de Castella, en lo qual s'aplica dita pena de confiscació per qualsevol delicte, a voluntat del Rei i

sos Ministres; de conformitat que, per lo sol delicte d'homicidi, i encara d'altres menors, se confisquen els béns, quedant per portes los fills, despullats de son patrimoni, constituïts en lo més deplorable estat de misèria, sens tenir altre recurs que lo de la protecció Divina. Essent digne de particular reflexió que lo referit delicte d'efusió de sang, o homicidi, s'obre per lo càstig de tots los habitants del carrer on se comet, encara que tots sien innocents.

Quedaria també Catalunya (quedant en orde a ses Lleis i Privilegis com lo Regne de Castella) privada d'altres insignes Prerrogatives que avui gosa, és a saber: *Primo*, que l'obligació que tenen los de Catalunya de seguir el Rei, sempre que sien convocats per anar a la Guerra (en virtut de l'Usatge *Príncipe namque*), sols és dintre sos termes i no a fora d'ella i, encara, anant-hi la mateixa persona del Rei, i no altre, encara que sia lo Primogènit, o Germà del Rei. (...) *Secundo*, que los Naturals del Principat no poden ésser compel·lits a vendre queviures, ni altres coses, a ningú, encara que sien Oficials Reals, a menor preu del que ven en lo mercat. *Tercio*, que no poden ésser obligats a prendre moneda estranya. *Quarto*, que sols los que son naturals de Catalunya poden ésser elegits per los Oficis d'Alcaïdies dels Castells de Catalunya, i solament los referits, i no altres, poden obtenir los Beneficis i Dignitats eclesiàstiques; com llargament consta del títol *Que los Estrangers no poden obtenir*, etc. (Prerrogativa de les més envejades per los Enemics, i de les més apreciades per Catalunya) i moltes altres Preeminències que s'omiteixen. (...)

I, per últim, són tants los Privilegis i tantes les Prerrogatives i Llibertats que perdria Catalunya, i les Ciutats, Viles, Llocs, Gremis, Confraries i Cases particulars que la componen, quedant com lo Regne de Castella, que voler referir-les seria mai acabar, dificultosíssim i quasi impossible al més noticiós. (...)

Pesin los Catalans los mals pateixen per la Guerra, amb los que havien de partir per la Pau; discorren si la duració d'aquells pot ser perpètua, com lo d'aquestos; lo major mal que es pateix, si dura poc, és molt menor que lo més mínim, si dura molt. (...) Premeditin los Catalans la que tindrien amb les Lleis de Castella, rendida Catalunya. (...)

(...) basta l'esperança del Remei, per a suavitzar lo dolor que ocasionen los treballs.

(...) no pot ocórrer treball algú i fatalitat que no es dega sofrir i tolerar per lo incomparable bé de la Pàtria (...) perquè divent a la Pàtria lo il·lustre crèdit i tots los béns que es gosen, no pot haver-hi mal tan greu al sofriment

que no animi la paciència, encara que sien molts los que, contra tota raó, tiren a destruir-la; perquè sols són prudents i savis los que, atenent a l'honra de sa Nació, estimen més patir amb pocs per la conveniència de molts que, seguint l'opinió d'aquestos, perdre lo que és convenient a tots. (...)

Lo verdader Savi i Noble polític no deu girar cara a perill algú, quan veu amenaçada sa Pàtria. ¿Per quin fi han nat los Catalans que avui viuen? Es, per ventura, per acabar amb sa Pàtria? (...) Tractem, Catalans, d'imitar a nostres antics Nobles Progenitors (...), que se feren dignes d'immortal Fama, que en les Conquestes i glòries de sa Pàtria admiraven a les quatre parts del món. Amem a nostra Exma. i Fidelíssima Pàtria; atenguem a nostres preciosos béns i apreciables Privilegis; despreciem los interessos, los fruits, les hisendes, que ara nos dolen; atenguem a la posteritat, que clamarà justament queixosa si la deixem infamement esclava, (...) contemplem que los cossos són mortals, però la glòria, l'honra i crèdits de Catalunya deuen ésser eterns; i així:

Desperteu-vos, desperteu-vos, Catalans adormits, a les vives veus d'aquest zelós Despertador; puix teniu qui us dóna clara llum, no sepul-teu vostra Honra, vostres Lleis i la Llibertat de vostra amada Pàtria en la negra obscuritat d'una perpètua deplorable esclavitud. (...)

(DESPERTADOR DE CATALUNYA per desterro de la ignorància, antídoto contra la malícia, foment de la paciència, remei a la pusil·lanimitat, en públic manifest de les lleis i privilegis de Catalunya (...), Estampat en Barcelona per Rafael Figueró, als Cotoners, any 1713. Per manament dels Excel·lentíssims i Fidelíssims Senyors Deputats i Oïdors de Comptes, 89 pàg.: 6, 31, 61, 66, 68-72, 81, 83-84 i 88-89.)

1714

*Pel gener del 1714, la Catalunya ocupada pels exèrcits de Felip V -gairebé tot el territori- s'aixeca contra els ocupants al crit de «Via fora lladres!». Comentant aquest alçament, el marquès de San Felipe va escriure: «Nunca con mayor fuerza se confirmó la rebeldía en Cataluña, aunque caían sobre los míseros sublevados la llama, el cuchillo y el suplicio».¹⁴

FRANCESC GELAT:

Al fi, nostres pecats són los qui criden tals desconcerts. I, no obstant tot això, allí a Cardona encara hi havia molta gent de miquelets i voluntaris, i de cada dia se n'hi anaven replegant, de tal manera que se son tornats escampar per la Província i perseguir tant als francesos com als castellans, i

¹⁴Marquès de San Felipe, transcrit per Ferran Soldevila en Història de Catalunya, pàg. 1141.

ells també a dits voluntaris, de tal manera que apareixia un judici; perquè los castellans, en saber voluntaris en ningun lloc, feien un destacament gros i, si cap no podien agafar, ho passava mal i molts que en penjaven. I lo pitjor que les pobres viles ho pagaven, perquè per totes les viles que los castellans trobaven voluntaris hi posaven foc, que era la mes gran llàstima del món.

Lo primer lloc que cremaren fou Manresa i, després, seguidament molts altres, que segons diuen foren Moià, Castellterçol, Caldes de Montbui, Sant Hipòlit, Arbúcies, Sant Pol.

I lo de Sant Pol fou d'esta manera: Que vingueren los voluntaris i prengueren una poca de guarnició que hi havia de castellans, i ells s'hi feren forts. I, al cap d'uns vuit dies, vingué un gran destacament de castellans i per mar dos galeres i dos o tres fragates i, en cinc o sis hores, lo prengueren.¹⁵ I executaren gran rigor, robant tot quant trobaren i posant foc, que ha durat dos o tres dies lo foc, que és estat la més gran llàstima del món, que tan solament han quedat deu o dotze cases senceres.

I a altres llocs, que sols lo sentir-ho a dir causa terror. I encara, avui encara, van continuant amb sos destacaments, que los uns persegueixen als altres, de tal manera que, pujant un destacament des d'Hostalric a la vora de Vic, quan foren damunt d'Arbúcies, los voluntaris los havien feta una parada, que los destrossaren, matant-ne alguns 200 i prenent-ne més altres 200. (...)

No puc deixar de dir lo que passa per estes viles, per ser cosa que jo la veig cada dia. Luego que los castellans foren al Pla de Barcelona, posaren guarnició per estes viles; fins a Sant Pol castellans i, d'allí ençà, francesos. Segons diuen que se féu perquè d'estes viles no aportessin provisió per mar a Barcelona; com de fet ho prengueren a gran rigor, majorment al principi, que no deixaren pescar, ni sols deixar entrar un llagut en mar, de tal manera que volien cremar tots els llaguts i, després, s'alcançà que no els cremessin; però los feren retirar, de tal manera que a Malgrat los retiraren a la vila i, a Pineda, los aportaren a la plaça, i allí estigueren molt temps. (...)

De Tossa agafaren un llagut que aportava provisió a Barcelona i, de tres homes, penjaren los dos a Mataró; i altre, los hagué de penjar. Esto ho escric perquè los que ho llegeixin considerin los treballs.

¹⁵Els voluntaris van prendre Sant Pol el 31 de gener de 1714, i les forces de Felip V hi van tornar a entrar el 15 de febrer.

Lo que, tornant amb les guarnicions d'estes viles, loego que arribaven en dites viles, feien fer estaques i se tapaven i fortificaven dintre les viles. I, després, quan anaven succeint algunes coses que feien los voluntaris, se fortificaven a les esglésies, amb moltes estacades i coses que feien, tot a gastos del comuns, de tal manera que lo nostre terme de Palafolls havia de sustentar lo comandant de tot gènere de regalos, i també los soldats; grana per los cavalls; de palla, no n'han deixat ni un bri, tota los hem haguda de portar a les viles. A Blanes, majorment, n'haguérem de portar molta. (...)

Veig la cosa tan malparada com mai. La gent veig molt afligida. Nostre Senyor se vulla apiadar de nosaltres. Amén. (...)

(...) Esto passa fins avui, als 25 de març de 1714.

(*Memòria i record de mi*, fol. 90, pàg. 5-7 de la *Circular* núm. 3.)

PAU TOMEU:

Cavaller, sigui bona o dolenta la resolució de mantenir-nos fidels a l'Emperador, ja no hi ha remei. Si és bona, el cel ens protegirà: i si sucumbim, la posteritat ens compadirà i lloarà la nostra constància. Si és dolenta, no la millorarà per cert el fet de rendir-nos als espanyols, de manera que pit i fora: si la fortuna no ens afavoreix, morirem sepultats en les ruïnes de la nostra Pàtria.

(Resposta a l'almirall francès Ducasse; transcrita per Santiago Albertí en *L'onze de setembre*, Barcelona 1964, pàg. 227.)

CARTA ESCRITA POR LO FERVOROS ZEL DE UN VERDADER CATALÀ, QUE DE SON RETIRO CLAMA AMB ENTRANYABLE AMOR:

Digueu-me, valerosos Compatricis, adormits catalans, ¿com infameu lo antic esplendor de nostra Nació amb lo abandono de vostre propi honor, vivint adormits a la falsa persuasió de qui amb malícia sol·licita vostra ruïna? Cap en los cors més ingrats veure afligida i perillosa la Capital de Barcelona, política amant mare de tota Catalunya, i no concórrer tots los naturals a deslliurar-la del furor de sos majors enemics? Deixeu-la sepultar entre les cendres de ses ruïnes: bastarà per borrar d'una vegada la memòria de vostres gloriosos Antecessors; si amb generosa valentia vos resoleu a prendre les armes, socorrent-la en les presents agonies, sobre que no fareu cosa a què no estigueu obligats per vostra honra, per vostre interès, per vostra Llibertat i per vostres vides, coneixerà lo mon que, a l'exemple de vostres Antepassats, sabeu perpetuar amb vostre valor lo gloriós renom de Catalans Patricis; i si deixeu que fugitiva aquesta ocasió se passi, la

d'immortalitzar vostra Fama, teniu per més cert que l'orgull de nostres Enemics, veient-se victoriosos, amb les cendres de Barcelona borrarán de tots los Annals les glorioses memòries de les heroicitats Catalanes i, eternitzant la comuna esclavitud de Catalunya, perpetuarán la ignominia de tots els naturals del Principat condemnant a un perpetu oblit fins lo preciós de son nom.

(Transcrit per Sanpere i Miquel, op. cit., pàg. 434.)

*El dia 11 de setembre de 1714, després de 13 mesos de setge, l'exèrcit francoespanyol de Felip V entra a Barcelona. Un terç de la ciutat està completament destruït; la resta ha sofert grans destrosses. Tots els testimonis oculars, inclosos els ocupants, han assenyalat l'heroisme obstinat dels barcelonins i, al mateix temps, la serenitat amb què van suportar la derrota. La repressió per part dels vencedors va ser brutal:¹⁶. - 16 de novembre: Decret del Duc de Berwick, cap de les forces d'ocupació, en virtut del qual l'Estat català deixa d'existir: «Habiendo cesado por la entrada de las armas del Rey N.S. (Q.D.G.) en esta ciudad y plaza, la representación de la Diputación y Generalidad de Catalunya, el Exm. Sr. Mariscal Duque de Berwick y Liria me ha encargado que ordene y mande a los diputados y oidores de cuentas del General de Cataluña que arrimen todas las insignias, cesen totalmente, así ellos como sus subalternos, en el ejercicio de sus cargos, empleos y oficios y entreguen las llaves, libros y todo lo demás concerniente a dicha casa de la Diputación y sus dependencias, a los señores administradores de la Ciudad Don Francisco de Junyent y de Vergós y Dr. José Graells . (...)»¹⁷

FRANCESC GELAT:

¹⁶F. Soldevila, *Els catalans i l'esperit bel·licós*, Ed. 62, Barcelona 1966; i, per tot el que es refereix als últims temps de la Guerra de Successió, *L'onze de setembre*, de Santiago Albertí. Sobre la defensa i assalt de Barcelona, ací van uns fragments dels *Comentarios*, vol. II, del marquès de San Felipe «(...) cada palmo de tierra costaba muchas vidas. (...) Todo se vencía a fuerza de sacrificada gente, que con el ardor de la pelea ya no daba cuartel, ni lo pedían los catalanes, sufriendo intrépidamente la muerte. (...) Empezóse otra vez el combate más sangriento, porque estaban unos y otros rabiosos. (...) Cargados los catalanes de esforzada muchedumbre de tropas, iban perdiendo terreno; (...) Ocupado el baluarte de San Pedro por los españoles, convirtieron las piezas contra los rebeldes; otros los atacaban divididos en partidas. Villarroel y el cabo de los consellers de la ciudad [es refereix al conseller en cap, Rafael Casanova] juntaron los suyos, y acometieron a los franceses que se iban adelantando ordenados: ambos quedaron gravemente heridos. Pero en todas las partes de la ciudad se mantuvo la guerra doce continuas horas, porque el pueblo peleaba. No se ha visto en este siglo semejante sitio, más obstinado y cruel. Las mujeres se retiraron a los conventos. Vencida la plebe, la tenían los vencedores arrinconada; no se defendían ya, ni pedían cuartel; morían a manos del furor de los franceses. (...) El duque mandó suspender las armas, manteniendo en su lugar las tropas, y admitió el coloquio. «En este tiempo salió una voz (se ignora de quién), que decía en tono imperioso: Mata y quema. Soltó el ímpetu de su ira el ejército, y manaron las calles sangre, hasta que con indignación la atajó el duque. Anocheció en esto, y se cubrió la ciudad de mayor horror. (...) La noche fue de las más horribles que se pueden ponderar, ni es fácil de describir tan diferentes modos con que se ejercitaba el furor y la rabia». (Transcrit per M. Lafuente, op. cit., XIII, pàg. 152-151).

¹⁷Sanpere i Miquel, op. cit., pàg. 621.

No obstant lo que tinc ponderat fins ací, ara ve lo pitjor. Les estratagemes que passen, no crec que los qui vindran les sàpiguen ponderar. (...)

La persecució que han tingut los destacaments de castellans i francesos contra los voluntaris, causa terror, perquè tot venia a caure en dany dels poblats i cases, perquè allà on habitaven voluntaris ho saquejaven i cremaven, i, si podien agafar alguns amos de les cases, los posaven per les presons i molts ne penjaven, i gent de qualitat, que era una llàstima. Los voluntaris, per altra part, per allí on passaven ja se coneixia bé; a molts amos de cases que agafaven i los composaven. No gosava anar ningú per los camins. Al fi, los treballs eren excessius. (...)

De després, los voluntaris un dia eren per allí, altres dies eren los destacaments dels castellans. La vila d'Arenys no sé quantes vegades l'han saquejada [els dies 10 de juny, 27 de juliol i 3 de setembre del 1714] i la de Canet partida; i encara és estat molt que no les hagin cremades. A Sant Pol, són estats diferents vegades a saquejar i acabar-ho de cremar. [per segona vegada, el 31 de maig de 1714]

A Sant Cebrià, saquejat; a Sant Iscle, tot cremat. Al fi, apareixia un judici.

I després de cosa d'un any que havia que los castellans estaven al siti de Barcelona, ha succeït que ha vingut un general de França que es diu Barbic [Berwick] amb partida de tropes franceses, i és anat a Barcelona [7 de juliol de 1714] i lo general dels castellans, que es deia Pópulo, se n'és anat. I les guarnicions que eren per estes viles, que eren francesos, també són anat allí i a dites viles hi han posat guarnició de castellans.

I posat que fou allí Barbic, estengueren fortament lo siti; posaren moltes bateries per fer bretxa, lo qual apareixia un judici l'estruendo de les artilleries i bombes. Feren un tros de bretxa i donaren algunes avançades, i la ciutat s'hi tornava molt bé, amb molta mortaldat que feien, però com mai no hagi vingut ningun socorro de l'Emperador Carles III i lo gran poder de Barbic, i la ciutat que ja no tenia queviures ni municions, sia com sia, Barcelona s'és arrendit i Barbic és entrat dins. (...)

Lo que veig la gent molt desolada i trista. (...)

Esto passa fins avui, als 23 de setembre de 1714.
(*Memòria i record de mi*, fol. 91 vº, pàg. 7 i 8 de la *Circular* núm. 3.)